

**СЕКЦІЯ
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ**

УДК 330.341:061.5 (=14) (262.54)«18/19»

Волоніць В.С., кандидат історичних наук, доцент

ПЕРШІ МАЯКИ НА АЗОВСЬКОМУ МОРІ

Перші маяки в Азовському морі стали споруджувати ще на початку XVIII ст. Така споруда не перевищувало 10 м. заввишки і будувалося з каменю, глини і піску. Зверху встановлювалася металева ґратчаста чаша, в якій розпалювали вночі дрова тільки на той час, коли в цих місцях повинні були проходити судна або передбачалося, що судно може пройти небезпечним фарватером. Маяки XIX ст. заввишки досягали більше 30 м., на них для освітлення використовувалися масляні лампи з рефлектором.

Зростання торговельного мореплавства в Азовському морі на початку XIX ст. вплинув на розвиток портової інфраструктури, лоцманської служби і модернізацію маяків. 9 червня 1808 р. імператор Олександр I підписав указ про створення в м. Маріуполі портового управління і карантинної застави, а 12 червня 1808 р. - указ про обов'язки керуючого Маріупольської пристанню. У сферу його повноважень входило і управління маяком, зведеного на Білосарайській косі [1].

Перший Білосарайський маяк був побудований в 1811 р на гроші таганрозького купецтва. Як і його попередники, він являв собою дерев'яну вежу заввишки 18,5 м. і розташовувався на 10,5 км на північний схід від сучасного маяка, неподалік від с. Мелекине. Маяк перебував у віданні Таганрозького градоначальства і утримувався за рахунок місцевого купецтва, а в 1829 році був переведений у підпорядкування дирекції Чорноморських маяків. Світло цього маяка було видно на відстані до 20 миль. Для роботи маяків використовували льняну олію.

Новий маяк був закладений в 1835 р. в найвужчій частині Білосарайської коси за милю від її берегу. Будівництво тривало з 16 квітня по 6 листопада 1835 р. під керівництвом поручика Дрожжина і обійшлося в 50 000 руб. В якості будівельного матеріалу використовувався керченський білий камінь. Вперше світло на маяку запалили 25 серпня 1836 р. (за старим стилем). Після його споруди старий маяк був розібраний.

Маяк являв собою восьмигранну вежу заввишки 72 фути (23 м) та прибудови, в яких жили матроси, обслуговуючий персонал, охорона і доглядач маяка. Також у дворі розташовувався склад і кухня з їдальнею. Територія маяка була огорожена високим кам'яним парканом. Для охорони маяка на його території був розквартирований козацький дозор. Приміщення маяка були сплановані так, щоб його обслуговуючий персонал зміг витримати облогу. Залежно від важливості фарватерів маяки обслуговували військові моряки, а доглядачами призначалися досвідчені унтер-офіцери або офіцери, які очолювали службу маяка.

Вежа складалася з чотирьох потужних ярусів, з'єднаних сходами. Сходи вели в скляну надбудову - до ліхтаря. Чавунний ліхтар складався з 14 ламп з рефлекторами. Кожен день з настанням темряви доглядач піднімався, щоб запалити світло, а вранці гасив його. Незважаючи на відносно невелику висоту, вежу було добре видно з моря. Білий світ був помітний з відстані 9 - 10 миль.

У 1878 р при маяку був побудований житловий кам'яний флігель для двох доглядачів, на початку 1880-х рр. - маяковий магазин, комори, лазня, стайня, сарай для возів, були відремонтовані вежа і кам'яна огорожа. У 1890 р. було модернізовано обладнання маяка: замість ламп встановили апарат з лампою розжарювання. Працювала ця конструкція на гасі. У дворі маяка побудували рятувальну станцію з необхідним обладнанням. В окремо побудованому будинку був встановлений «канадський» парової свисток. Під час туману і негоди він протягом кожної хвилини видавав три короткі сигнали тривалістю в 3 секунди. Відгомін свистка розносився на 3,5 милі навколо і був чутний навіть при зустрічному вітрі. Між короткими сигналами була пауза в 5 секунд. Після кожного третього сигналу була перерва в 41 секунду. У зимовий час свисток сповіщав рибалок про те, що лід ламається і відходить від берегів.

До сьогоднішнього дня на маяку збереглася маленька залізна табличка, де французькою мовою викарбуваний напис: «Франція. Конструкторське бюро Ейфеля ». Це дозволяє зробити припущення, що маяк модернізували за проектом бюро відомого автора Ейфелевої вежі Г. Ейфеля. Зараз Білосарайський маяк - найстаріший на всьому Азовському узбережжі кам'яний маяк.

Перша згадка про необхідність будівництва залізних маяків для освітлення входу в маріупольський порт на Зінцевої балці ми знаходимо в проекті будівництва Маріупольського порту, складеному Н.Л.Лісовским в 1886 р. До детального опису майбутнього нового порту додавалася кошторис витрат на будівництво основних портових споруд. Серед усього іншого в пункті 11 вказувалося, що на зведення двох маяків на головах брекватерів і молу В з ліхтарями п'ятого розряду необхідно виділити 20000 руб. Детальний опис цих маяків ми знаходимо в «Матеріалах для описання русских и коммерческих портов и истории их сооружения» за 1896 р. В матеріалах вказується, що ці залізні навігаційні споруди слугували для освітлення входу в порт [2]. Остаточо маяки були введені в експлуатацію 1 вересня 1891 р. Кожен

маяк складався з шестикутної залізної вежі заввишки 17,5 футів (5,33 м.) (Від фундаменту до площі ліхтаря) і примикає до башти сторожки. Загальна площа башти і сторожки становила 3,25 кв. саж (14,82 м). На фундаменті був встановлений чавунний цоколь заповнений кладкою, а зверху розміщалась залізна будова [3]. Остов вежі маяка складався з середньої стійки, що слугував віссю гвинтових сходів і підтримкою для лампи ліхтаря. Конструкція складалася з шести ребер які звужуються зверху й обшиті зовні листовим залізом. На верху вежі, на консолях, був влаштований навколо ліхтаря балкон з перилами. Маякові ліхтарі французького виробництва компанії Барб'є і Ко давали висоту вогню 23 фути (9,75 м.). Західна голова ліхтаря подавала білий вогонь, інша частина - зелений вогонь, вогонь на східній голові - червоний. На маяці був встановлений дзвін (ринда) для подачі звукових сигналів під час туманів [4].

Література

1. Полное собрание законов Российской империи. – 1. – Т. 30, № 27075. – С. 297-299.
2. Лисовский М.Л. Мариупольский порт / М.Л. Лисовский // Материалы для описания русских портов и история их сооружения. – Петербург: Типография Министерства путей сообщения. – 1888. – Вып. V. – С. 42.
3. Лисовский М.Л. Мариупольский порт. Постройка и оборудование / М.Л. Лисовский // Материалы для описания русских портов и история их сооружения. – Петербург: Типография Министерства путей сообщения. – 1896. – Вып. XIX. – С. 26.
4. Государственный архив Донецкой области. – Ф. 117 (Управление работ Мариупольского порта, г. Мариуполь, Мариупольского уезда, Екатеринославской губернии). – Оп. 1. – Д. 2 (Протоколы заседания Мариупольского по торговым делам присутствия и технического совета. Сметы на ремонт плавучего маяка и постройку предостерегательных знаков для обозначения входного канала порта. Пояснительные записки к проектам установки береговых огней и плавучего буя). – Л. 244.

УДК 94(477):35207«1870/1914»

Коробка В.М., кандидат історичних наук, доцент

МІСЬКА «ДЕМОКРАТІЯ» НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Вивчення заходів царату з трансформації міського самоврядування та їх результатів сприяє збагаченню загальної картини модернізаційних процесів у Південно-Східній Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Змінивши курс внутрішньої політики у напрямку зміцнення основ самодержавства, з поміж іншого Олександр ІІІ запровадив новий закон про міське самоврядування. У першу чергу, зміни стосувалися тих норм, якими визначався порядок виборів. Уряд розраховував забезпечити такий склад виборців, що міг би обрати гласних, які налагодили б результативнішу працю громадського управління й менше викликали сумнівів щодо політичної благонадійності. З цією метою вводилися високі майнові умови, якими коло виборців звужувалося настільки, що право голосу отримувала лише найбільш заможна частина жителів міста.

Закон позбавив виборчих прав євреїв, навіть якщо розмір їхнього майна відповідав вимогам майнового цензу [1]. В єврейській межі осілості з євреїв укладався «особливий» список, з якого губернське в земських і міських справах присутствіє обирало гласних (уповноважених) у кількості, визначеній міністром внутрішніх справ, не більше однієї десятої загального складу думи [2].

У відповідності до указу про введення нового Городового положення міністр внутрішніх справ І. Дурново 24 липня 1892 р. видав циркуляр, яким повідомив губернаторів про термінове запровадження нового Городового положення в столицях, Одесі, Керчі, Севастополі, Кронштадті, Миколаєві, а також у губернських містах європейської частини імперії (крім Царства Польського), з утворенням у них «присутствій у міських справах». Ця вказівка стала відправним моментом у запровадженні, поміж інших, і в Катеринославській губернії нової міської реформи.

У результаті застосування норм закону 1892 р. число міських жителів, які отримали статус виборця значно скоротилося і складало мізерну частину населення міст. Урізання міського електорального поля відбулося й за рахунок позбавлення виборчих прав євреїв. Ще однією особливістю виборчого процесу за Городовим положенням 1892 р., що в повній мірі знайшла втілення на губернських теренах, було включення до складу дум (зібрань уповноважених) гласних (уповноважених) в кількості, визначеній МВС, за персональним вибором губернського в земських та міських справах присутствія з так званих «особливих списків» євреїв.

Негативний вплив на якість виборчого процесу виявився і в такій характерній його ознаці, як ухиляння від участі у ньому значної частини міського електорату. Але попри все, формувався корпус городян, що набували навичок представницької демократії. Таке явище сприяло накопиченню демократичного потенціалу, який, щоправда, не отримав можливості виявитися в повній мірі. Після